

analyzed the legislative framework in the field of volunteering. The experience of the first philanthropists on the territory of Ukraine is investigated and shown.

Key words: volunteering, charity, charity, volunteer cents, volunteers.

УДК 364-78: 316.614.5 – 057

Міхеєва О.Ю.

ХАРАКТЕРИСТИКА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З СІМ'ЯМИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

У статті проаналізовано проблеми, що постають перед сучасними сім'ями військовослужбовців, зміст, принципи, основні форми та напрями соціальної роботи з даною категорією сімей. Охарактеризовано зміст соціальної роботи із сім'ями військовослужбовців; проаналізовано основні наукові підходи до трактування процесів, що відбуваються в сім'ях військовослужбовців в умовах реформування Збройних Сил України; розкрито можливі шляхи попередження виникнення або розв'язання проблем сімей військовослужбовців.

Ключові слова: військовослужбовці, сім'ї військовослужбовців, життєдіяльність, принципи, зміст, форми соціальної роботи з сім'ями військовослужбовців.

Актуальним пріоритетом державної соціальної політики на сьогодні є підтримка та захист сім'ї, як соціального інституту та мікросередовища становлення та розвитку особистості. Не винятком є і сім'ї військовослужбовців Збройних сил України. Від позитивного вирішення багатьох проблем, що виникли у сучасних сім'ях військовослужбовців, залежить результативність реформ, що здійснюються на сьогодні в ЗСУ та боєздатність держави загалом. Поряд із загостренням соціальних проблем виділилась низка проблем, з якими стикаються сім'ї військовослужбовців: падіння престижу військової служби, проблема забезпечення житлом, низький рівень матеріального достатку, труднощі у працевлаштуванні дружин військовослужбовців за фахом, складне професійне визначення офіцерів, які звільняються з лав Збройних Сил, непередбачуваність перспектив соціалізації дітей тощо. Все це сприяло виникненню ряду негативних тенденцій:

- помітно знизилася активність сімей у соціальних процесах;
- розвивається соціальна пасивність, згасають соціально значущі мотиви життєдіяльності сім'ї;
- у наявності невизначеність життєвих цілей сім'ї;
- до 75% сімей не бачать перспективних цілей у ряді основних функцій своєї життєдіяльності, а у сфері виховання дітей, працевлаштування членів сім'ї, організації відпочинку – і найближчих цілей;
- виразно виявляється замкнутість сім'ї на себе – в інтерактивній і комунікативній сферах спілкування;

– слабшає адаптивність сім'ї у мікросоціальних відносинах через різке загострення внутрісімейного егоїзму, зумовлене розвитком розбіжностей щодо найважливіших сімейних цінностей, особливо – між батьками і дітьми підліткового віку;

– у кожній другій раніше благополучній сім'ї офіцера спостерігається втрата соціально-рольової адекватності через зростання кількості протиріч між приписаною роллю (чоловік – офіцер, лідер, здобувач; син – спадкоємець військової династії; дружина – мати, господиня будинку, берегиня домівки тощо) і індивідом, після чого втрачається здатність сім'ї до корекції індивідуальних дій і подолання дезорганізуючих вчинків її членів [1, с. 24-26].

Проблеми, які переслідують сучасну сім'ю військовослужбовця (високий рівень тривожності, пов'язаний із специфікою його професійної діяльності (ризиком для життя і здоров'я, частими переїздами у зв'язку із зміною місця проходження служби і ін.), проблеми у вихованні дітей (авторитаризм батьків, часті зміни навчальних закладів і ін.), дистантність значної частини сімей (викликана проблемами в забезпеченні роботою дружин військовослужбовців за місцем проходження служби чоловіком та труднощами в забезпеченні сім'ї житлом і ін.) вимагають не лише комплексного дослідження, але й оптимізації соціально-педагогічної роботи з цією категорією сімей. Очевидною є необхідність організації соціально-педагогічного процесу в сім'ях військовослужбовців як важливої умови їх позитивно спрямованої життєдіяльності [3].

Необхідність вирішення перерахованих вище соціальних проблем військовослужбовців та їх сімей, створює умови для розвитку та вдосконалення розгалуженої системи соціальної роботи.

Особливості життєдіяльності сімей військовослужбовців та все, що пов'язане з їх функціонуванням, досліджували такі вчені, як: М. Бабенко, І. Зверева, А. Капська, І. Козлова, Г. Лактіонова, О. Лугова, В. Торохтій, Л. Хоменко. Суттєве значення в осмисленні необхідності зміцнення сучасної сім'ї військовослужбовця мають праці Т. Семикіної, А. Євченко, Ю. Фіненко, які досліджували особливості функціонування дезорганізованих сімей військовослужбовців, розробили їх класифікацію, виявили форми і методи роботи з ними. Вивченню проблем соціального захисту військовослужбовців і членів їх сімей присвятили свої дослідження Г. Лактіонова, Л. Матвейчук, Л. Певень, А. Шишканов.

Метою статті - є визначення необхідності соціальної роботи з сім'ями військовослужбовців.

Військова служба у Збройних Силах - це важливий та специфічний вид діяльності. Дана діяльність характеризується певними обмеженнями: чіткою регламентація професійної діяльності, поведінки та побуту; певними обмеження в деяких особистих, громадянських, політичних та соціально-економічних правах (наприклад, військовослужбовцям заборонено вступати до політичних партій, або членство в таких на період служби призупиняється; свобода слова, доступ до отримання інформації обмежуються таким поняттям, як «нерозголошення військової таємниці»); відсутність звичних умов життя; звуження кола людей, з якими спілкується військовослужбовець і його сім'я. Діяльність

військовослужбовців, які виконують конституційний обов'язок із захисту Вітчизни, часто пов'язана з ризиком для життя. На особистість, стиль життя військовослужбовця впливає також можливість застосування насильства (іноді - з використанням зброї) при виконанні закріплених законом функцій. Незважаючи на перераховані вище обмеження, специфіка та характеристика праці військовослужбовця формує у нього соціальні якості, такі як: законослухняність, відповідальність, мужність, дисциплінованість, виконавчість, вольові якості та ін. Ці якості набувають характеру духовно-моральних зразків, цінностей, норм, що формують так звану військову субкультуру. Дані характеристики та особливості професійної діяльності, сформованість тих чи інших особистісних якостей накладають відбиток і на сім'ї військовослужбовців, їх функціонування та розвиток. Традиційно сім'ї військовослужбовців є малодітними (виховують двох дітей), що зумовлюється частими переїздами через зміну місця проходження служби та, зазвичай, низьким рівнем матеріального забезпечення військовослужбовців. Більше 75 % сімей військовослужбовців є дистантними сім'ями, що викликано проблемами в забезпеченні роботою дружин військовослужбовців за місцем проходження служби чоловіком та труднощами в забезпеченні сім'ї житлом.

Науковець Н. Олексюк визначає, що життєдіяльність сім'ї (сімейне благополуччя) військовослужбовців включає наступні складові: економічну, психологічну та моральну [3].

Економічне благополуччя сім'ї військовослужбовця визначається її «рівнем життя, що характеризує міру і ступінь задоволення її потреб (в основному – в грошових і натуральних одиницях) і включає: розмір оплати праці, реальні прибутки сім'ї, об'єм спожитих благ і послуг, рівень споживання продовольчих і непродовольчих товарів, тривалість робочого і вільного часу, житлові умови, рівень освіти, охорони здоров'я тощо» [3, с. 45].

Психологічний клімат сім'ї – більш-менш стійкий настрій, який формується сукупністю настроїв членів сім'ї, їх душевних переживань, ставлення один до одного, до інших людей, до роботи, навколишньої дійсності. Перебуваючи в нерозривному зв'язку із моральними цінностями сім'ї, психологічний клімат є показником якості міжособистісних відносин її членів.

«Моральна поведінка членів сім'ї – поведінка, що відповідає нормам і правилам моральності, які прийняті в даному суспільстві, соціальному середовищі, сім'ї, а також відображає соціалізованість її членів» [3, с. 44].

Всі ці аспекти необхідно враховувати соціальному працівнику, який буде працювати з даною категорією сімей.

Соціальна робота з сім'ями військовослужбовців Збройних Сил України здійснюється відповідно до Законів України «Про Збройні Сили України», «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», Концепції виховної роботи в Збройних Силах України та інших військових формуваннях України, Концепції гуманітарного і соціального розвитку Збройних Сил України, ряду інших законодавчих та нормативних документів.

Об'єктом діяльності соціального працівника з сім'єю військовослужбовця є сім'я (індивід), що включена в соціальне військове середовище. Метою соціальної

роботи з даною категорією сімей є організація позитивно спрямованої життєдіяльності сім'ї військовослужбовця та гармонізація її взаємодії з соціальним середовищем. Основними завданнями соціальної роботи з даним типом сімей можуть виступати: створення умов для формування соціальної стійкості сім'ї до сприйняття і подолання складних життєвих ситуацій; підвищення соціалізуючого потенціалу сім'ї; відновлення і підтримка активності сім'ї; стимулювання потреби членів сім'ї у налагодженні соціальної взаємодії.

Враховуючи специфіку сімей військовослужбовців, їх проблеми та особливості військового соціального середовища можна визначити принципи соціальної роботи з сім'ями військовослужбовців: принцип законності та прав людини, який полягає у забезпеченні державою та відповідними соціальними інститутами реалізації документів щодо забезпечення прав і свобод військовослужбовців і членів їх сімей; принцип державного підходу до завдань, які реалізуються у соціальній роботі з військовослужбовцями і їх сім'ями; принцип зв'язку змісту соціальної роботи з конкретними умовами життєдіяльності військовослужбовців і їх сімей; принцип особистісного підходу (постановку в центр соціальної роботи людини (офіцера) як члена сім'ї, усередині сім'ї і разом з його сім'єю; облік усієї сукупності потреб військовослужбовця (і кожного члена його сім'ї) організацію військової соціальної роботи з її орієнтацією на конкретний військовий соціум з урахуванням його специфіки); принципу інтеграції, який забезпечує координацію зусиль керівництва військової частини, державних і недержавних організацій у вирішенні проблем сімей військовослужбовців; принципу професійної компетентності, який передбачає надання допомоги спеціалістами відповідної кваліфікації та підкреслює обов'язковість професійної підготовки фахівця; принципу соціокультурної спрямованості соціальної роботи, який передбачає використання поняття «культура соціального військового середовища» як мети і критерію оцінки рівня розвитку середовища існування сімей військовослужбовців у конкретних військових частинах, містечках, гарнізонах, місцях їх компактного проживання; принципу універсальності, згідно з яким слід виключити дискримінацію при наданні соціальної допомоги сім'ї військовослужбовця за будь-якими ознаками; принципу соціального реагування, який передбачає вжиття заходів до виявлених соціальних проблем сім'ї військовослужбовця, діяти відповідно до конкретних обставин соціальної ситуації індивідуальної сім'ї; принципу конфіденційності, що полягає в забезпеченні нерозголошення тієї інформації про сім'ю військовослужбовця, яка може завдати їй шкоди чи дискредитувати її членів; принципу толерантності, якого слід дотримуватись, насамперед, у роботі з сім'ями, які можуть не викликати симпатії у фахівця; принципу фамілієцентризму (родиноцентризму), який передбачає, що в процесі організації соціально - педагогічної діяльності на всіх її рівнях права та інтереси сім'ї стоятимуть на першому місці, маючи пріоритет перед правами та інтересами держави, товариства та ін. [2].

Виходячи з основних принципів соціальної роботи з сім'ями військовослужбовців ми можемо визначити напрями соціальної роботи з даною категорією сімей, які зумовлюються проблемами, що виникають у кожній

конкретній сім'ї. До таких напрямів соціальної роботи з сім'ями військовослужбовців належать: соціальна допомога, соціальний захист, соціальна підтримка, соціальне забезпечення, соціальне обслуговування, соціальне посередництво, соціальна адаптація, соціальна діагностика, соціальна профілактика, соціальна корекція, соціальна реабілітація, підготовка до цивільного життя та організація освітньо-дозвіллевої діяльності. Це дає нам підстави стверджувати, що соціальна робота з сім'ями військовослужбовців повинна задовільняти різні соціальні потреби військовослужбовців і членів їхніх сімей [4].

Зміст такої роботи та її результативність залежать безперечно від багатьох чинників, і, насамперед, - від типу кожної конкретної сім'ї, особливостей її життєдіяльності, професіоналізму соціального працівника, який працюватиме з цієї сім'єю, наявності зацікавлених у позитивному вирішенні проблеми партнерів (членів сім'ї, працівників військового підрозділу, соціальних служб, навчально-виховних закладів, оточення сім'ї та ін.). Соціальна допомога здійснюється через надання інформаційних, психологічних, корекційних послуг. В арсеналі соціального працівника є різноманітні технології соціальної роботи, які він може використовувати при роботі з сім'ями військовослужбовців. Найпоширенішими виступають індивідуальне консультування, методи релаксації, технології особистісного розвитку тощо.

Форми соціальної роботи з сім'ями військовослужбовців класифікують за такими ознаками: складом і кількістю учасників (індивідуальні, групові, масові); тривалістю (одноразові заходи, постійно діючі, «пульсуючі»); перспективою (розраховані на близьку перспективу, розраховані на середню перспективу, розраховані на віддалену перспективу); місцем проведення (стаціонарні, виїзні, пересувні, циклічні); мірою самостійності учасників (групи самопомоги, взаємодопомоги; ті, які працюють за допомогою консультанта, сім'ї, які працюють під безпосереднім керівництвом соціального педагога); рівнем творчості (інформаційні, репродуктивні, тренувальні, творчі); видом діяльності (ігрові, комунікативні, трудові, навчальні); умовами здійснення (екстрені, звичайні); характером спілкування (безпосередні, опосередковані); метою (спрямовані на збір та аналіз інформації, участь у формуванні сімейної політики і завдань соціально-педагогічної роботи, участь у реалізації сімейної політики і проведенні соціального супроводу сім'ї, профілактику неблагополуччя та його рецидивів, узагальнення результатів, контроль за якістю соціально-педагогічної роботи); складністю побудови (прості, складні, комплексні) [5]. Для забезпечення ефективної соціальної роботи соціальний працівник налагоджує співпрацю з керівництвом військового підрозділу, частини, в якій служить військовослужбовець Збройних Сил, різноманітними соціальними службами, державними і недержавними установами та організаціями, навчальними закладами.

Отже, ми дійшли висновку, що ефективність соціальної роботи з сім'ями військовослужбовців можлива за певних умов: створенням мережі спеціалізованих соціально-педагогічних служб; наявністю у фахівців соціальної роботи спеціальної підготовки щодо роботи у військовому середовищі та

вирішення проблем військовослужбовців і їхніх родин; організацією самопомоги і взаємодопомоги родин військовослужбовців; задоволенням різноманітних потреб членів сімей військовослужбовців, що виникають у процесі взаємодії із соціальним військовим середовищем; формуванням дієвої соціальної політики держави загалом та у сфері соціального захисту військовослужбовців та їхніх сімей зокрема.

Перспективи подальшої роботи ми вбачаємо в тому, що питання соціальної роботи з сім'ями військовослужбовців залишається відкритим, це зумовлює необхідність розробки конструктивного підходу до його розв'язання.

Використана література:

1. Семиченко В.А., Заслуженюк В.С. *Психологія і педагогіка сімейного спілкування: Навч. пос. для студ. ВНЗ.* – К., 1998. – 214 с.
2. *Соціальна педагогіка: Підручник. 5-те вид. виправ. та доп.* / [За ред. проф. А. Й. Капської]. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 488 с.
3. Олексюк Н. С. *Організація соціально-педагогічного процесу в сім'ї військовослужбовця як важлива умова її позитивно спрямованої життєдіяльності* / Н.С. Олексюк // *Вісник Житомирського державного університету.* - Випуск 46. - Педагогічні науки. - 2009. - С. 43-46.
4. *Технології соціально-педагогічної роботи з сім'ями : навчально-методичний посібник* / А.Й. Капська, І.В. Пеша, О.Ю. Міхеєва, М.Г. Соляник. - К. : Видавничий дім «Слово», 2015. - 325 с.
5. *Технологии социальной работы в различных сферах жизнедеятельности: Учеб. пособие* / Под ред. проф. П.Д. Павленка. — М.: ИНФРА-М, 2011. — 379 с.

МИХЕЕВА ОКСАНА ЮРЬЕВНА. *Характеристика социальной работы с семьями военнослужащих.*

В статье проанализировано проблемы, которые стоят перед семьями военнослужащих, содержание, принципы, формы и направления социальной работы с данной категорией семей. Дана характеристика содержанию социальной работы с семьями военнослужащих; проанализировано основные научные подходы к процессам, которые возникают в семьях военнослужащих в условиях реформирования Вооруженных Сил Украины; раскрыто возможные пути предупреждения возникновения или решения проблем семей военнослужащих.

Ключевые слова: военнослужащие, семьи военнослужащих, жизнедеятельность, принципы, содержание, формы социальной работы с семьями военнослужащих.

MIKHEIEVA OKSANA. *Characteristics of social work with the family of the vehicle workers.*

The article analyzes the problems faced by modern families of servicemen, the content, principles, main forms and directions of social work with this category of families. The content of social work with families of servicemen is characterized; the main scientific approaches to the interpretation of the processes taking place in the

families of servicemen in the conditions of the reformation of the Armed Forces of Ukraine are analyzed; Possible ways of preventing the emergence or solving of family servicemen's problems are revealed.

Keywords: servicemen, families of servicemen, livelihoods, principles, content, forms of social work with families of servicemen.

УДК 37.015.3:159.98

Неїжпана Л.С.

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

В статті розглянуті засади соціально-педагогічної діяльності психологічної служби закладу освіти згідно нових нормативно-правових положень. Охарактеризовано завдання та напрями організації соціально-педагогічної діяльності у закладі загальної середньої освіти та здійснено їх порівняння з напрямками діяльності працівників психологічної служби закладу освіти. Визначено, що зміст соціально-педагогічної діяльності в закладі освіти реалізується у чотирьох базових аспектах: адміністративному, виховному, соціально-підтримувальному та методичному. Узагальнено функції, які реалізуються фахівцями психологічної служби закладу освіти. Встановлено, що метою соціально-педагогічної діяльності психологічної служби закладу освіти є формування соціально значимих особистісних якостей та навичок в учнів, батьків та педагогів, а також надання їм ресурсів, можливостей, які забезпечують повноцінну реалізацію кожним з них своїх потреб і можливостей у конкретних умовах соціального середовища.

Ключові слова: соціально-педагогічна діяльність, психологічна служба закладу освіти, заклад освіти.

На сьогодні в освітній сфері наявні невизначеності в організації соціально-педагогічної діяльності. Значна частина нормативно-правових документів, які визначають зміст соціально-педагогічної діяльності не відповідають сучасним реаліям та потребам. Існує соціальне замовлення сучасного українського суспільства на розвиток вітчизняної системи якісного та доступного психологічного супроводу освіти, соціально-педагогічної та психологічної підтримки учасників освітнього процесу. Реформи в освітній сфері, зокрема прийняття Закону України «Про освіту» та Наказ МОН «Про затвердження Положення про психологічну службу у системі освіти України», дали новий поштовх до визначання значення та змісту соціально-педагогічної діяльності в закладах освіти.

Провідні вітчизняні науковці (О. Безпалько, І. Зверєва, І. Богданова А. Капська, Т. Острянка, Л. Штефан тощо), ґрунтовно досліджують проблему організації соціально-педагогічної діяльності з дітьми та молоддю, розглядаючи